

ตอนที่ 4
ประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ. 2500-2519

บทที่ 10 การเมืองยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

เค้าโครงเรื่อง

1. รัฐบาล นายพจน์ สารสิน
2. รัฐบาล พลโท ถนอม กิตติขจร
 - 2.1 คณะรัฐบาล
 - 2.2 ปัญหาของรัฐบาล
3. การปฏิวัติ พ.ศ. 2501
 - 3.1 สาเหตุการปฏิวัติ
 - 3.2 การกระทำการปฏิวัติ
 - 3.3 การเมืองสมัยปฏิวัติ
4. รัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
 - 4.1 คณะรัฐบาล
 - 4.2 การบริหารประเทศ

สาระสำคัญ

1. รัฐบาล นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐบาลชั่วคราวภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เพื่อความเหมาะสมทั้งการเมืองภายในและการรับรองจากต่างประเทศ
2. พลโท ถนอม กิตติขจร จัดรัฐบาลของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 มี พรรคชาติสังคม เป็นพรรคฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล และมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นฐานอำนาจทางการเมือง

3. การปฏิวัติ พ.ศ. 2501 เป็นการยึดอำนาจเป็นครั้งที่ 2 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และคณะทหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 คณะปฏิวัติใช้ประกาศ คณะปฏิวัติ เป็นกฎหมายปกครอง เสมือนรัฐธรรมนูญและมีลักษณะการปกครองแบบการรวมอำนาจไว้ที่ คณะปฏิวัติ

4. รัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ บริหารประเทศตาม ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 เป็นยุคที่มีการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ขาดการพัฒนาทางการเมือง

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทที่ 10 แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายการจัดตั้งรัฐบาลนายพจน์ สารสินได้
2. วิเคราะห์การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกของพลโท ถนอม กิตติขจรได้
3. สรุปลงสาเหตุการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 และการเมืองภายหลังการปฏิวัติได้
4. อธิบายการเมืองไทยยุครัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้

□□

ในบทที่ 10 นี้ จะเป็นการศึกษาการเมืองภายหลังรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ศึกษาบทบาททางการเมืองของนายกรัฐมนตรี 3 คนตามลำดับ คือ นายพจน์ สารสิน พลโท ถนอม กิตติขจร และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ศึกษาการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 และการเมืองสมัยรัฐบาลคณะปฏิวัติ

1. รัฐบาล นายพจน์ สารสิน

เมื่อคณะรัฐประหารยึดการปกครองได้ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 คณะรัฐประหารประกาศนำเอารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มาใช้ โดยมีข้อยกเว้นว่า จะยุบสภา จะกำหนดให้มีการเลือกตั้ง ส.ส.ประเภท 1 ภายใน 90 วัน จะมีการแต่งตั้ง ส.ส.ประเภท 2 ไม่เกิน 123 นาย เพื่อทำหน้าที่สภาจนกว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไป และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้รักษาพระนครได้รับมอบอำนาจให้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่

18 กันยายน พ.ศ. 2500 ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง ส.ส.ประเภท 2 เกือบทั้งหมดเป็นนายทหารจาก 3 เหล่าทัพ มี พลเอก สุทธิ สุทธิสารณกร เป็นประธานสภา และสภามีมติเป็นเอกฉันท์เลือก นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี¹ (21 กันยายน พ.ศ. 2500)

ประวัติของนายพจน์ สารสิน ดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์การ สปอ. ซึ่งเป็นองค์การที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เหตุนี้ย่อมช่วยให้รัฐบาลใหม่ได้รับการรับรองจากต่างประเทศได้โดยง่าย ประกอบกับคณะรัฐประหารมีความเห็นว่า นายพจน์ สารสิน มีความเหมาะสมหลายประการกับสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น คือ "ความรู้ความสามารถ ฐานะทางตระกูลที่มั่งคั่ง ได้รับความเชื่อถือจากฝ่ายทหาร ตลอดจนไม่อยู่ในอาณัติพรรคการเมืองใด"² และในขณะเดียวกันก็เป็นการยืนยันเจตนารมณ์ของคณะรัฐประหารด้วยว่ากระทำการโดยไม่ได้มุ่งหวังตำแหน่ง หรือ สร้างอำนาจทางการเมือง

ภาพที่ 44 นายพจน์ สารสิน

จึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหารทำการจัดคณะรัฐบาล³

นายพจน์ สารสิน เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 21 กันยายน 2500 และทำการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวเพื่อบริหารประเทศ คณะรัฐบาลมีบุคคลสำคัญของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เข้าร่วมด้วยหลายคน ดังนั้น จึงเปรียบเทียบเสมือนว่ารัฐบาลนายพจน์ สารสิน เป็นรัฐบาลของคณะรัฐประหารนั่นเอง มีรายชื่อนายกรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

1. พลโท ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
4. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
5. นายสะพรั่ง เทพหัสดิน
ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
6. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
7. พระยาอรรณการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
8. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
9. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
10. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
11. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
12. นายเฉลิม พรหมมาศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
13. พลเอก หลวงสวัสดิ์กฤษยยุทธ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
14. พลอากาศโท บุญชู
จันทรุเบกษา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
15. พลเรือโท สนั่น ธนะศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
16. พลโท เจียม ญาโนทัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
17. นายวิสูตร อรรถยุดิ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่าง-
ประเทศ
18. พลตรี กฤษ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
19. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

20. พลเรือตรี จรุญ เฉลิมเกียรติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
21. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
22. นายทวี แรงขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
23. พลตรี อัมพร จินตกานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
24. พลตรี เเผชัญ นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
25. พลตรี เเผชัญ นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
26. พลโท จิตร นาวิเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
27. พลตรี ชลอ จารุกัลล์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์
28. นายเจ๊ะ อับดุลลา หวังปุเต๊ะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
29. นายสงวน จันทรสาธา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

รัฐบาลนายพจน์ สารสิน เป็นรัฐบาลรักษาการชั่วคราวเป็นเวลา 90 วัน ลักษณะนโยบาย จะไม่ดำเนินงานใหม่ แต่จะเตรียมการเลือกตั้ง รัฐบาลหรือฟื้นคดีการเมืองหลายคดีในสมัยพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ขึ้นมาพิจารณาโดยอธิบดีกรมตำรวจ พลตำรวจเอก ไสว ไสวแสนยากร เช่น คดี พันตำรวจเอก บรรจงศักดิ์ ซึ่เป็นสุข คดีสี่รัฐมนตรี ทำให้นายตำรวจชั้นอัศวินบางคน ซึ่งพัวพันกับคดีการเมืองถูกจับกุมและบางคนหลบหนีไปอาศัยอยู่ต่างประเทศ⁴

15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 รัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ผลการเลือกตั้ง ส.ส.จำนวน 160 คน พรรคสหภูมิ ได้รับเลือก 44 คน พรรคประชาธิปัตย์ 39 คน พรรคเศรษฐกิจ 6 คน พรรคเสรีประชาธิปไตย 5 คน พรรคเสรีมนังคศิลา 4 คน พรรคชาตินิยม พรรคอิสระ พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค พรรคละ 1 คน และไม่สังกัดพรรค 58 คน

นายพจน์ สารสิน ลาออกหลังการเลือกตั้ง และปฏิเสธที่จะเข้าดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง สภาต้องการสนับสนุน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ได้รับคำตอบว่า "สุขภาพยังไม่ดีพอ"⁵ สภาจึงมีมติสนับสนุน พลโท ถานอม กิตติขจร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสมัยรัฐบาล นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี (1 มกราคม พ.ศ. 2501)

อนึ่งหลังการเลือกตั้ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รวบรวมส.ส. จากพรรคต่างๆ ได้แก่ ส.ส. จากพรรคสหภูมิ พรรคเสรีมนังคศิลา ส.ส.อิสระ จัดเป็นพรรคการเมืองใหม่ขึ้น ชื่อ พรรคชาติสังคม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าพรรค พลอากาศเอก เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร เป็นเลขาธิการพรรค กรรมการพรรคชาติสังคมส่วนใหญ่ประกอบด้วยสมาชิกของคณะรัฐประหาร

พ.ศ. 2500 ทั้งสิ้น ข้อบังคับและวิธีจัดการพรรคเป็นแบบเดียวกับพรรคเสรีมังกีลา^๑ พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่^๒ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งใจจะใช้เป็นฐานเสียงในสภาสำหรับรัฐบาลใหม่ของคณะรัฐประหารที่กำลังจะจัดตั้งขึ้น ซึ่งมี พลโท ถานอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี

กิจกรรมการเรียนรู้ ๑

จงสรุปความสำคัญของรัฐบาลนายพจน์ สารสิน

2. รัฐบาล พลโท ถานอม กิตติขจร

2.1 คณะรัฐบาล

1. พลโท ถานอม กิตติขจร	นายกรัฐมนตรี
2. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
4. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รองนายกรัฐมนตรี
5. พลโท ถานอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
6. นายเสวริม วิจิฉัยกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
7. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
8. นาวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
9. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
10. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
11. พระยาอรรณการีย์นินพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
12. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

13. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
14. นายสฤกิจ นิมมานเหมินทร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
15. พระประกาศสหกรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
16. นายเฉลิม พรหมมาศ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
17. พลตรี กฤษ ภูณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
18. พลอากาศโท บุญชู จันทรเบกษา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
19. พลเรือโท สนั่น ณะศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
20. พลโท เจียม ญาโนทัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
21. นายวิสูตร อรรถยติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
22. พลเรือตรี จรุญ เฉลิมเตียรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
23. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
24. นายทวี แรงขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
25. พลตรี อัมพร จินตกานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
26. พลตรี เผชัญ นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
27. พลตรี เผชัญ นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
28. พลโท จิตติ นาวิเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
29. นายเจ๊ะ อับดุลลา หวังปุเต๊ะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
30. นายสงวน จันทรสาธา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
31. นายเสวต เปี่ยมพงษ์สานต์	รัฐมนตรี
32. นายเนตร เขมะโยธิน	รัฐมนตรี
33. นายชื่น ระวีวรรณ	รัฐมนตรี
34. นายทิม ภูริพัฒน์	รัฐมนตรี
35. นายอารีย์ ตันติเวชกุล	รัฐมนตรี

จากรายชื่อนามคณะรัฐมนตรีจะเห็นว่า รัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นรัฐมนตรีจากรัฐบาลชุด นายพจน์ สารสิน และสมาชิกในคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 แม้แต่นโยบายของรัฐบาลก็เหมือนกับนโยบายของรัฐบาลชุดนายพจน์ สารสิน⁷ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลทั้ง 2 ชุดภายหลัง

การรัฐประหารเป็นรัฐบาลของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500

ในด้านเสถียรภาพรัฐบาล พิจารณาจากสภาจัดได้ว่ามีฐานเสียงข้างมากจากพรรคชาติสังคม และ ส.ส. ประเภท 2 ส่วนฐานกำลังด้านทหารก็ได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหาร ขณะนั้น จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กำลังมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เมื่อพิจารณาเห็นว่าสภาวการณ์ทางการเมืองเป็นที่น่าไว้วางใจได้ จึงเดินทางไปรักษาสุขภาพที่สหรัฐอเมริกา ในเดือน มกราคม พ.ศ. 2501^๑ โดยคาดหวังว่าการเมืองจะดำเนินไปได้ด้วยดีภายใต้การบริหารของ พลโท ถนอม กิตติขจร

2.2 ปัญหาของรัฐบาล

คณะรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร บริหาร ภายที่ 45 พลโท ถนอม กิตติขจร ประเทศ ได้มีอุปสรรคและปัญหามากมายประการ อันเป็นเหตุกระทบกระเทือนเสถียรภาพ ซึ่งอาจนำมาพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. ความขัดแย้งในกลุ่ม ส.ส. ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล

เนื่องจาก ส.ส. พรรคชาติสังคมที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลใหม่โดยตรง ประกอบด้วย ส.ส. หลากกลุ่ม คือ ส.ส. พรรคสหภูมิ อดีต ส.ส. พรรคเสรีนิยม กติลา และ ส.ส. อิศระ ดังนั้นจึงขาดความสามัคคีกันและยังมีความเห็นที่ไม่เป็นไปในทางเดียวกัน ตั้งแต่การหาเสียงสมาชิก พรรคสหภูมิยังได้ใช้วิธีการหาเสียง โดยโจมตี ส.ส. พรรคเสรีนิยม กติลาอย่างรุนแรง^๑ นอกจากนี้ ส.ส. พรรคชาติสังคมยังเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นพรรคที่เป็นฝ่ายคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 โดยตรง ควรจะได้รับตำแหน่งทางการเมืองต่าง ๆ มากกว่า ด้วยเหตุผลดังกล่าว พรรคชาติสังคมจึงรวมกันไม่ติด เพราะมิได้เป็น ส.ส. ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาในขณะสังกัดพรรคเดียวกัน จึงขาดอุดมการณ์ร่วมกัน เกิดการแก่งแย่งตำแหน่งทางการเมือง แม้แต่ตำแหน่งเลขาธิการรัฐมนตรี ก็ต้องแบ่งโควตาให้พรรคสหภูมิ 10 ตำแหน่ง พรรคชาติสังคม 10 ตำแหน่ง และบุคคลจากฝ่ายทหาร 6 ตำแหน่ง^{๑๐} และความขัดแย้งเป็นผลกระทบให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมลาออก (1 กุมภาพันธ์ 2501) การเรียกร้องตำแหน่งรัฐมนตรีและข้าราชการการเมือง อภิสิทธิ์ต่างๆ และผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ทำให้รัฐบาลต้องประสบปัญหาที่จะต้องพยายามสร้างความพอใจให้ ส.ส. ฝ่ายรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา

เวลา และในกรณีเกิดการแตกแยกกันเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดอันตรายต่อเสถียรภาพของรัฐบาล¹¹

ต่อมารัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติม 5 จังหวัดตามบทเฉพาะกาลมาตรา 116 (30 มีนาคม 2501) จังหวัดที่มีการเลือกตั้งเพิ่มคือ พระนครศรีอยุธยา กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี รวมส.ส. 26 คน ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า พรรคชาติสังคมได้ 9 คน ไม่สังกัดพรรค 4 คน และพรรคประชาธิปัตย์ได้ 13 คน โดยมีชัยชนะในกรุงเทพและธนบุรีทั้งหมด ในขณะที่ ส.ส. พรรคฝ่ายรัฐบาลไม่ได้รับการเลือกจากประชาชนชาวกรุงเทพและธนบุรีเลย รัฐบาลได้รับความกระทบกระเทือนมาก เพราะแสดงว่าประชาชนไม่ให้ความสนับสนุนรัฐบาลเท่าที่ควร และมีข่าวว่าคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ขอให้พรรคชาติสังคมเปิดประชุมพิจารณาเรื่องนี้และขอทราบเหตุผลในการพ่ายแพ้เลือกตั้ง¹² รัฐบาลจึงวิตกว่าอาจเป็นเครื่องบ่งชี้อนาคตของรัฐบาลหากมีการเลือกตั้งครั้งต่อไป พรรครัฐบาลอาจไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ตึงเครียดยิ่งขึ้น รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร จึงปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 7 สิงหาคม 2501 โดยแต่งตั้ง ส.ส. 5 คน เข้าร่วมรัฐบาล

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีคราวนี้ ยังไม่เป็นที่พอใจของบรรดา ส.ส. ที่ไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี และมีท่าทีจะแยกตัวออกจากพรรคไปตั้งพรรคใหม่บ้าง หรือไปเป็นพรรคฝ่ายค้านตั้งนั้น "เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้ว ผลกลับเลวร้ายยิ่งขึ้น เพราะตำแหน่งรัฐมนตรีมีอยู่ไม่มากพอกับความปรารถนาของสมาชิกในพรรค"¹³ ปัญหาในพรรคชาติสังคมเป็นเหตุให้เลขาธิการพรรคลาออก จึงมีการแต่งตั้ง พลโท พงษ์ ปุณณกันต์ เป็นเลขาธิการแทน และ "พยายามหาทางแก้ปัญหาภายในพรรค โดยคิดจะตั้ง กองสวัสดิการของพรรคขึ้น แขนงให้สวัสดิการยังมีได้ดำเนินการ ก็เกิดปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับความแตกแยกของคณะรัฐมนตรี และสมาชิกพรรคชาติสังคมกับรัฐมนตรีทวีความรุนแรงมากขึ้น"¹⁴

ข. ปัญหาเรื่องงบประมาณปี 2502

รัฐบาลประสบปัญหาเรื่องงบประมาณรายจ่ายเกินรายรับ ถึง 2,200 ล้านบาท จึงพยายามเพิ่มรายได้โดยปรับปรุงอัตราภาษี ออกพระราชกำหนดกำหนดนิกิตอัตราภาษี ซึ่งจะช่วยให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่ม 700 ล้านบาท¹⁵ รัฐบาลแถลงว่า ภาษีที่จัดเก็บเป็นสินค้าประเภทนมเพื่อয়ทั้งสิ้น เรื่องภาษีได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งในฝ่าย ส.ส. ฝ่ายค้าน และหนังสือพิมพ์ ขณะเดียวกันรัฐบาลได้พยายามหาหนทางเพิ่มรายได้อีกวิธีหนึ่งคือ นำรายได้ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลไปเพิ่มในงบประมาณปี 2502 ถึง 117 ล้านบาท¹⁶ รวมทั้งกู้เงินภายในประเทศ (เมษายน พ.ศ. 2501) งดจ่ายเงินอุดหนุนบำรุงจังหวัด จึงถูกส.ส. โจมตี และรัฐบาลได้พยายาม

แก้ไขความไม่พอใจ เช่น ยกเลิกภาษีน้ำมัน ลดภาษีปูนซีเมนต์ ยกเลิกภาษีเมม ปัญหาเศรษฐกิจเป็นเหตุให้มีที่ท่าว่า พรรคฝ่ายค้านจะเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาล

ความวุ่นวายเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณปี 2502 จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งสั่งย้ายการเมืองอยู่บ้านก็ได้มีจดหมายส่งมาตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ในทำนองว่ารัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานงบประมาณ¹⁷

ในวันที่รัฐบาลนำ พ.ร.บ.งบประมาณปี พ.ศ. 2502 เข้าสภา รัฐบาลจึงถูกอภิปรายโจมตีอย่างหนัก แต่สภาลงมติให้ผ่านได้ด้วยคะแนน 131 : 66

ค. ปัญหาอื่น ๆ

นอกจากนี้ งบประมาณเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2501 ได้เกิดอหิวาตกโรคระบาดอย่างรุนแรงในประเทศไทย เป็นผลให้รัฐบาลต้องพยายามแก้ไขปัญหอย่างรีบเร่ง เพราะเกิดการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการรักษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชักชวนประชาชนโดยเสด็จพระราชกุศล เพื่อจัดซื้อเครื่องกลั่นน้ำเกลือและบรรดาเวชภัณฑ์ต่าง ๆ พระราชทานให้โรงพยาบาลตลอดจนให้แพทย์หลวงช่วยฉีดวัคซีนแก่ราษฎร¹⁸

อีกประการหนึ่ง ประชาชนได้รับความกระทบกระเทือนจากนโยบายขึ้นค่าเล่าเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ บรรดานักเรียนพากันยกขบวนไปร้องเรียน ส.ส.ที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล ส.ส. จึงร่วมกันจะเสนอญัตติเปิดอภิปรายเพื่อไม่ไว้วางใจรัฐบาล ส่วนใหญ่เป็น ส.ส. ฝ่ายค้าน ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาธิราชกุมาร และ ส.ส. อิสระบางคน

ปัญหาดังกล่าว ที่รัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร ต้องประสบอยู่ในขณะนั้น เป็นเหตุให้รัฐบาลบริหารประเทศด้วยความยากลำบาก ประกอบกับเกิดความไม่พอใจในนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล เพราะไม่ต้องการให้ประเทศไทยผูกพันกับฝ่ายเสรีแต่ฝ่ายเดียว แต่ควรดำเนินนโยบายเป็นกลาง เนื่องจากพลโท ถนอม กิตติขจร ไม่นิยมการใช้อำนาจเด็ดขาด มักพยายามใช้ความคิดเห็นของสมาชิกในพรรคมาเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงมีผลให้นโยบายของรัฐบาลปราศจากความแน่นอน¹⁹

กิจกรรมการเรียนที่ ๒
1. จงเปรียบเทียบคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดพลโท ถนอม กิตติขจร กับ รัฐบาลชุดนายพจน์ สารสิน
2. จงสรุปปัญหาและอุปสรรคในการบริหารของรัฐบาล พลโท ถนอม กิตติขจร

3. การปฏิวัติ พ.ศ. 2501

3.1 สาเหตุการปฏิวัติ

สาเหตุการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 นั้นมีหลายประการด้วยกัน คือ สาเหตุที่ประกาศเป็นทางการ ได้แก่ ภัยที่เกิดจากคอมมิวนิสต์ที่ปฏิบัติการอยู่ทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ส่วนสาเหตุอื่น ๆ พิจารณาได้ว่า มาจากการแตกแยกภายในพรรคชาติสังคมนิยม พรรคฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล สมาชิกพรรคได้เรียกร้องเอาผลประโยชน์ตอบแทน พลโท ถนอม กิตติขจร ไม่สามารถจัดปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค สาเหตุอีกประการหนึ่ง การที่พรรคชาติสังคมนิยมฝ่ายแพ้การเลือกตั้งซ่อม 5 จังหวัดแก่พรรคประชาธิปัตย์ แสดงว่ารัฐบาลขาดการสนับสนุนจากประชาชน และจากการที่รัฐบาลใช้วิธีการแก้ปัญหาทางงบประมาณปี 2502 ด้วยการเพิ่มภาษีสินค้าหลายอย่าง ซึ่งทำความเดือดร้อนให้ประชาชน ส.ส. ผ่านค่านและฝ่ายรัฐบาลส่วนหนึ่งได้แสดงความเห็นโจมตีรัฐบาล ดังนั้นจอมพล สฤษดิ์ จึงตัดสินใจทำการปฏิวัติ เพื่อ "ที่จะมีและใช้อำนาจเป็นเครื่องมือปกครองบริหารประเทศ..."²⁰

3.2 การกระทำการปฏิวัติ

การปฏิวัติครั้งนี้ เป็นการกระทำของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และประกอบด้วยนายทหารส่วนใหญ่ที่เคยทำรัฐประหาร เมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 มาแล้ว โดยเตรียมการขณะพำนักเพื่อรักษาสุขภาพอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศได้ถูกรายงานไปให้ทราบ โดยการส่งเป็นจดหมาย โทรเลข และผลอากาศเอก เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร ได้เดินทางไปหาหรืออยู่เสมอ เมื่อเห็นว่าพลโท ถนอม กิตติขจร ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้เชิญนายถนัด คอมันตร์ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา และหลวงวิจิตรวาทการ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเบอนสวิตเซอร์แลนด์ มาปรึกษา และเตรียมการวางรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมกับประเทศไทย²¹ ตลอดจนเตรียมเดินทางกลับประเทศไทยเพื่อทำการปฏิวัติ การเดินทางกลับของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินไปอย่างลับ ๆ ในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2501 หลังจากนั้นได้มีการพบและปรึกษาร่วมกับพลโท ถนอม กิตติขจร และบุคคลสำคัญอีกหลายคน เรื่องสถานการณ์บ้านเมือง

ในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 พลโท ถนอม กิตติขจร ได้นำคณะรัฐมนตรีกราบถวาย

บังคมลาออกจากตำแหน่ง และหลังการลาออกของคณะรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจ

ภาพที่ 46 วันปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

3.3 การเมืองสมัยปฏิวัติ

เมื่อครั้งรัฐประหารเมื่อ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นการยึดอำนาจล้มกลุ่ม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ได้สำเร็จ แต่จอมพล สฤษดิ์ ก็ยังไม่ประสงค์ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี แต่การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ครั้งนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้ามามีบทบาทในฐานะผู้นำทางการเมืองอย่างเปิดเผย และสร้างบรรยากาศทางการเมืองใน "ยุคปฏิวัติ" ขึ้น

เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องอำนาจทางการเมืองและการทหารของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ชัดเจนขึ้น จึงจะนำเอา บทบาทของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อน พ.ศ. 2501 มาให้พิจารณาประกอบ

ก. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ : บทบาททางการเมืองและการเมือง

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มต้นด้วยการถูกชักชวนโดยกลุ่มนายทหารนอกประจำการ ภายใต้การนำของ พลโท ผิน ชุณหะวัณ และนาวาอากาศเอก กาจ กาจสงคราม ให้เข้าร่วมทำการรัฐประหารเมื่อ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ขณะนั้นมียศ เป็น พ.อ. ตำแหน่งผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ภายหลังกองพลทหารราบที่ 1 ในปี พ.ศ. 2491 ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ซึ่งเป็นตำแหน่งควบคุมกำลังสำคัญในกรุงเทพฯ บทบาททางการเมืองและการเมืองได้เด่นชัดขึ้นกว่าเดิมเมื่อเข้าร่วมปราบกบฏเสนาธิการ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ปราบกบฏวังหลวง 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 และกบฏแมนฮัตตัน พ.ศ. 2494 กำลังของกองพลที่ 1 จะเป็นกำลังหลักในการปราบปรามกบฏเสมอ ๆ อำนาจหน้าที่ตลอดจนสถานการณ์ทางการเมืองจึงมีส่วนผลักดันให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีฐานะปกป้องความมั่นคงให้แก่ฝ่ายรัฐประหารตลอดมา

หากพิจารณาดำแหน่งทางการเมือง ก็จะพบว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่ในตำแหน่งที่คุมกำลังสำคัญมาโดยตลอด เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 1 และรักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 อีกตำแหน่ง (28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492) เป็นผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 และผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง และเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกที่กรุงเทพฯ อีกตำแหน่งหนึ่ง (7 กรกฎาคม พ.ศ. 2493) เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกและรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง (2 มิถุนายน พ.ศ. 2494) เป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และคงรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 และผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 อีกสองตำแหน่ง (8 เมษายน พ.ศ. 2495) เป็นผู้บัญชาการทหารบกตั้งแต่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2497

ส่วนทางด้านตำแหน่งทางการเมือง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เริ่มเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 ภายหลังกเหตุการณ์รัฐประหารเงียบ โดยได้รับตำแหน่ง

รัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม (11 ธันวาคม พ.ศ. 2494) และต่อมาได้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อ 31 มีนาคม พ.ศ. 2500 ในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งที่สำคัญอีกตำแหน่งหนึ่งก็คือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เข้าไปดำรงตำแหน่งประธานกรรมการอำนวยการสลากกินแบ่งรัฐบาลตั้งแต่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างรายได้โดยมิชอบให้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับการมีอำนาจในการควบคุมดูแล "งบลับ" ของกระทรวงกลาโหม

ดังนั้นจากจุดเริ่มต้นทางการเมืองนับแต่รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จนถึงการทำรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นเสมอตลอดระยะเวลา 10 ปี และมีข้อสังเกตอีกด้วยว่า การมีตำแหน่งสำคัญทางการทหารและทางการเมืองที่สูงขึ้นจะช่วยให้จอมพล สฤษดิ์ มีบทบาทและขยายอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง จากธุรกิจส่วนตัวธุรกิจแรกคือ บริษัทสหไม้อัดไฟ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2490 จนถึงปี พ.ศ. 2500 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขยายกิจการธุรกิจออกไปอย่างน้อยถึง 18 กิจการ²²

จึงอาจสรุปได้ว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ สร้างความมั่นคงทางการเมืองและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยการเข้าร่วมทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา

ข. คณะปฏิวัติกับนโยบายทางการเมือง

การที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก ทำให้การปฏิวัติดำเนินไปได้โดยง่ายยิ่งขึ้น "การปฏิวัติครั้งนี้ จึงเท่ากับว่าเป็นการปฏิวัติเพื่อเสริมสร้างอำนาจ และอิทธิพลของจอมพล สฤษดิ์ ซึ่งมีมากอยู่แล้ว ให้มีมากขึ้น จนไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะมาขัดขวางการกระทำของจอมพล สฤษดิ์ ได้"²³

การปฏิวัติ พ.ศ. 2501 นั้น คณะทหารเรียกตนเองว่า "คณะปฏิวัติ" ได้ชี้แจงว่า "เป็นการปฏิวัติ" ไม่ใช่ "รัฐประหาร" (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11) คณะปฏิวัติย้ำว่าเป็นการปฏิวัติทุกสิ่ง จะเริ่มต้นสถาบันการเมืองกันใหม่ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ²⁴ คณะปฏิวัติประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ยกเลิกสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 3) ยกเลิกพรรคการเมือง (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 8) ห้ามชุมนุมทางการเมือง ออกกฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์ ยกเลิกสหภาพและสหพันธ์แรงงาน ดำเนินนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์และอันธพาลอย่างเฉียบขาด

20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 - 28 มกราคม พ.ศ. 2502 ก่อนการประกาศใช้

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 มีประกาศคณะปฏิวัติรวมทั้งสิ้น 58 ฉบับ ความสำคัญของการประกาศคณะปฏิวัติคือ เป็นกฎหมายในการปกครองเท่ากับรัฐธรรมนูญ คณะปฏิวัติมีกองบัญชาการปฏิวัติเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกด้านบริหาร ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จึงเป็นการยกเลิกระบบการเมืองแบบเดิม คณะปฏิวัติมีอำนาจเต็มที่ในการบริหารและประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาและสถานที่ตั้งแต่ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เป็นต้นไป

ในส่วนภูมิภาคกำหนดให้มีการแต่งตั้งสมาชิกเทศบาล เทศมนตรี และนายกเทศมนตรีแทนการเลือกตั้ง โดยอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด (ประกาศคณะปฏิวัตินับที่ 34, 40 และ 55) ย้ำเน้นนโยบายเกี่ยวกับสภาพป้องกันราชอาณาจักร และวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ให้เป็นสถาบันกลางที่นำข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน มาฝึกอบรมร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์มิตรภาพ (จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2498) ซึ่งก็ดูเหมือนว่าการเข้าร่วมฝึกอบรมร่วมกัน มีส่วนทำให้ข้าราชการฝ่ายพลเรือนและข้าราชการฝ่ายทหารมีความเข้าใจซึ่งกันและกันดีขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนี้ ยังได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 15) บรรดาคดีที่มีข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 ให้อยู่ในอำนาจศาลทหารที่จะพิจารณาคำพิพากษานั้น คำว่า "ศาลทหาร" นั้น ให้ความหมายถึง "ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ" ตามพระราชบัญญัติศาลทหาร พ.ศ. 2498 และเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีโอกาสจะตั้งทนายผู้คดีได้ และ ไม่มีสิทธิจะอุทธรณ์ต่อคำพิพากษา

คณะปฏิวัติได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง มี พลตำรวจโท ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นประธาน ทำหน้าที่พิจารณาและวางแผนจับกุมกวาดล้างบุคคลที่ต้องสงสัย หรือมีพฤติกรรมที่เป็นคอมมิวนิสต์ 21 ตุลาคม 2501 ภายหลังวันปฏิวัติเพียงวันเดียว คณะกรรมการได้จับกุมบุคคลต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจของคณะปฏิวัติกว่ากล่าวหาว่า บุคคลดังกล่าวมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หรือฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ การจับกุมครั้งนี้ประกอบด้วย นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน นักศึกษา กรรมกร ฯลฯ รวม 16 คน ดังรายนามต่อไปนี้²⁵

1. นายเทพ โชติณัฐ	หัวหน้าพรรคเศรษฐกิจ และประธานพรรคแนวร่วมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย
2. นายแคล้ว นรปติ	เลขาธิการพรรคเศรษฐกิจ
3. ร.ต.อ. เจียบ อัมพนันท์	หัวหน้าพรรคศรีอารยะเมตไตรย์

4. นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร	อดีตหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
5. นายอุทธรณ์ พลกุล	นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
6. นายสนิท เอกชัย	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์
7. นายสวัสดิ์ ตันตสุขุทธิ์	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลิเมล์รายวัน
8. นายสังข์ วัฒนชัย	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสถียรภาพ
9. นายฮะล่วน แซ่โจ้ว	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ดวงจันทร์
10. นายจิตร ภูมิศักดิ์	นิสิตปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. ร.ต. ธรรมบุญ ตันเดมีย์	อดีตนักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
12. นายขจร วัฒนศิลา	เลขาธิการสหภาพครูโรงเรียนราษฎร์
13. นายประกอบ โตลักษณ์สื้อ	รองเลขาธิการสมาคมกรรมกรไทย
14. นายวีระ ถนอมไมล์	เลขาธิการสหภาพกรรมกรรถไฟบางซื่อ
15. นายประภาส สคนธ์	เลขาธิการสหภาพกรรมกรโรงงานแก้ว
16. ร.ต.อ. สมศักดิ์ ฟ้าเวช	นายตำรวจคนสนิทของนายปรีดี พนมยงค์

นอกจากนี้ ต่อมายังมี การจับกุมเพิ่มขึ้นอีกทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เช่น จับกุม ชาวนวนในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น ภายหลังการกวาดล้างจับกุม ได้คุมขังรวมกันไว้ที่เรือนจำชั่วคราว ตำบลลาดยาว ประมาณ 300 คน

ส่วนนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ในอย่างฉับพลัน²⁰ คือ คำสั่งลดอัตราค่าไฟฟ้า ออกพระราชกฤษฎีกาให้ครอบครัวที่อยู่ในแหล่งน้ำบริโภคน้ำบาดาลได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ลดอัตราค่าโทรศัพท์ ค่าโดยสารรถไฟ ลดค่าเล่าเรียน ให้บริการการรักษาพยาบาลฟรีสำหรับครอบครัวยากจน กำหนดวันทำงานของข้าราชการพลเรือน 5 วันต่อสัปดาห์ จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์สำหรับข้าราชการพลเรือนระดับต่ำให้กู้ยืม จัดให้มีตลาดนัดหลายแห่ง และลดราคาข้าวสาร เป็นต้น

ค. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502

28 มกราคม พ.ศ. 2502 ได้มีประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 มีบทบัญญัติเพียง 20 มาตรา เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมาก โดยเฉพาะมาตรา 17 ได้ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด โดยรวมเอาอำนาจ

นิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ มาอยู่ที่นายกรัฐมนตรีคนเดียว ดังนั้นจึงทำให้นายกรัฐมนตรีสามารถใช้อำนาจแบบเผด็จการ มาตรา 17 มีข้อความระบุว่า "ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรเพื่อราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อน ก่อวิน หรือคุกคาม ความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ทำให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย" "ยุคสมัยนี้ จึงเป็นยุคผู้นำทางการเมืองมีความเด็ดขาดและไม่รีรอในการใช้อำนาจ"²⁷ และ "เป็นเผด็จการยิ่งกว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มีบทบัญญัติมาตรา 17 ซึ่งให้อำนาจไม่จำกัดแก่นายกรัฐมนตรี เปรียบประดุจอำนาจกษัตริย์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์"²⁸

บทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มาตรา 6 กำหนดให้มี สภาร่างรัฐธรรมนูญ มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและให้มีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติ การออกกฎหมายต่าง ๆ จะผ่านสภานี้ (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11) สภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิก 240 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 240 คน ประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจ รวม 180 คน นอกนั้นเป็นข้าราชการประจำ มี พลเอก สุทธิ สุทธิสารณกร รองผู้บัญชาการกองทัพบกเป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และนายทวี บุญยเกตุ เป็นรองประธาน "สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่เป็นสภาที่ปรึกษาหารือมากกว่า จะทำหน้าที่รัฐสภาที่มีฝ่ายค้านโดยแท้จริงรวมอยู่"²⁹ ระหว่างการใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ทำให้การบริหารประเทศตกอยู่ในอำนาจของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์อย่างเด็ดขาด และการที่รัฐธรรมนูญใช้เวลาในการร่างยาวนานเพราะแม้ว่าจะกำหนดการประชุมเดือนละ 2 ครั้ง แต่ก็มีวันหยุดมากมายโดยไม่มีวันประชุมที่แน่นอน และในบางครั้ง จอมพล สฤษดิ์ ได้แสดงเจตนาารมณ์ของตนว่า จะไม่ให้มีการเลือกตั้งในช่วงเวลาที่ตนครองอำนาจอยู่ไม่ว่า ส.ส. หรือแม้แต่สมาชิกสภาเทศบาลก็ตาม³⁰

ดร. กระมล ทองธรรมชาติ แสดงความเห็นไว้ว่า

"หลังจากที่ยุบสภาผู้แทนราษฎรและเลิกใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ 2475 แก้ไข 2495 แล้ว คณะปฏิวัติก็ได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นซึ่งหัวหน้าคณะปฏิวัติได้มอบหมายนโยบายไปว่า จะใช้เวลาร่างรัฐธรรมนูญนานเท่าใดไม่ว่า แต่ขอให้ร่างรัฐธรรมนูญ

ที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับประเทศชาติก็แล้วกัน นอกจากนี้ คณะปฏิวัติก็ประกาศว่า ในขณะที่กำลังร่างรัฐธรรมนูญ คณะปฏิวัติจะพยายามวางพื้นฐานทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจ ให้กับระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ที่สภาร่างรัฐธรรมนูญกำลังพิจารณาสร้าง ขึ้นใหม่

แม้ว่าในระยะเวลา 9 ปีที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คณะปฏิวัติได้วางพื้นฐานทางการศึกษาและเศรษฐกิจให้กับระบอบรัฐธรรมนูญชิ้นนี้บ้างก็ตาม แต่คณะปฏิวัติก็ทำงานผิดพลาดอย่างมหันต์ ที่ไม่ได้วางพื้นฐานทางการเมืองให้กับระบอบของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เลย ทั้งนี้ก็เพราะว่า คณะปฏิวัติได้ห้ามมิให้พรรคการเมืองทำการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยอยู่เป็นเวลาถึง 9 ปีกว่า ซึ่งเท่ากับทำให้วงการเมืองไทยถอยหลังกลับไปสู่สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะวิธีการเช่นนี้มีผลทำให้ประชาชนคนไทยหมดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาทางการเมืองที่มีค่ายิ่ง ที่พึงจะได้รับจากการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองไป การเมืองและการเลือกตั้งเลยกลายเป็นเรื่องของบุคคลแทนที่จะเป็นเรื่องของพรรค อีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2512 ผู้สมัครอิสระ จึงได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก"³¹

ด้วยเหตุดังกล่าว การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งจอมพล สฤษดิ์ ได้คัดเลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้น เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญส่วนมากมักจะเป็นไป ดำเนินไปตามความปรารถนาตามความประสงค์ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นส่วนใหญ่

เมื่อประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 แล้ว จากนั้น สภาจึงได้มีมติสนับสนุนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

กิจกรรมการเรียนรู้ 3

1. จงสรุปสาเหตุการปฏิวัติ พ.ศ. 2501
2. จงวิเคราะห์วิจารณ์การเมืองภายหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2501

4. รัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

4.1 คณะรัฐบาล

9 กุมภาพันธ์ 2502 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพล สฤษดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งคณะรัฐบาล³² ซึ่งยึดหลักการที่ว่า "รัฐบาลปฏิบัติจะประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีจำนวนตามสมควรแก่กิจการที่จะต้องบริหาร" (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11) ด้วยเหตุนี้ รัฐมนตรีชุดนี้จึงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสายต่าง ๆ จำนวน 14 นาย ไม่มีรัฐมนตรีช่วยว่าการ ดังรายนามต่อไปนี้

1. พลเอก ถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
3. นายโชติ คุณเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
4. นายถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ
5. นายสวัสดิ์ มหานคร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
6. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
7. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. พระยาอรรณการิย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
9. ม.ล. ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
10. นายสุนทร หงส์ลดารมภ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
11. พระประกาศสหกรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
12. พระบำราศนราดูร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
13. นายบุญย์ เจริญไชย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

รัฐบาลได้เข้าแถลงนโยบายต่อสภาว่างรัฐธรรมนูญ

ระหว่างที่รัฐบาลบริหารประเทศ สภาว่างรัฐธรรมนูญได้มีบทบาทอะไรมาจนถึงการปกครองของรัฐบาลชุดนี้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีอำนาจมาก เพราะนอกจากตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังคุมตำแหน่งทางการเมืองการทหารคือตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอีกตำแหน่งหนึ่ง ดังนั้นขอบเขตของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงครอบคลุมทั้งฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือน และตำรวจ และยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติที่ต้งขึ้นใหม่ด้วย (23 พฤษภาคม พ.ศ. 2506)

4.2 การบริหารประเทศ

ก. มาตรา 17 : อำนาจนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดได้ว่ามีเสถียรภาพมั่นคง การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไม่อาจมีขึ้นได้ แม้แต่หนังสือพิมพ์ก็ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด

เนื่องจาก ม. 17 ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีอย่างกว้างขวางในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยไม่มีสถาบันใดควบคุม จึงมีผู้ถูกลงโทษโดย ม. 17 รวม 11 คน ข้อหาวางเพลิง 5 คน ได้แก่ นายซัง แซ่ลิ้ม นายชีวหยก หรือจ่านง แซ่ฉิ้น นายฮ้อนฮั้น แซ่ฉิ้น เป็นต้น ข้อหาขบถ อ้างเป็นผู้นำและฆ่าเจ้าพนักงานของรัฐขณะกำลังปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ นายศิลา วงศ์สิน ข้อหาทกฏ โดยตระเตรียม และดำเนินการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ ก่อความคุกคามความสงบ นิยมคอมมิวนิสต์ วางแผนล้มรัฐบาล และกระทำการเพื่อแยกดินแดนภาคอีสานไปรวมกับประเทศลาว³³ คือ นายครอง จันดาวงศ์ และ นายทองพันธุ์ สุทธิมาศ (2504) ข้อหาทำการผลิตและค้าเฮโรอีน คือ นายเลียงฮ้อ แซ่เล่า (2504) ข้อหากระทำการเป็นคอมมิวนิสต์ นายรวม วงศ์พันธ์ นายศุภชัย ศรีสติ (2505)

กล่าวกันว่าที่มาของอำนาจตามมาตรา 17 นี้ จอมพล สฤษดิ์ ได้ดำเนินการตามแบบอย่างและหลักการของรัฐธรรมนูญประเทศฝรั่งเศส ซึ่ง ประธานาธิบดี เดอโกล ได้ประกาศใช้เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2501³⁴ เป็นมาตรา 17 ซึ่งรวมอำนาจทั้งนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการไว้ที่นายกรัฐมนตรี และเป็น "อำนาจพิเศษในสถานการณ์พิเศษ"

นอกจากมีคำสั่งประหารชีวิตแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ยังสั่งการให้จับกุมคุมขังบุคคลอีกเป็นจำนวนมาก และเนื่องจากการปฏิวัติ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ซึ่งได้อำนาจการคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศว่ามีมากขึ้น กำลังบ่อนทำลายรากฐานที่สำคัญของบ้านเมือง เพื่อ "กำจัดราชบัลลังก์ ทำลายพุทธศาสนา และโค่นสถาบันต่าง ๆ ทุกรูปแบบของชาติ" (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4) ดังนั้นมาตรการปราบปรามคอมมิวนิสต์จึงดำเนินไปอย่างรุนแรง รัฐบาลสั่งตรวจค้นและปิด โรงพิมพ์ โรงภาพยนตร์ ยึดหนังสือและเอกสารของบริษัทห้างร้าน ซึ่งแสดงพฤติกรรมเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น

ผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ เรื่อง โฉมหน้าศักดินาไทย และการสั่งปิดหนังสือพิมพ์อิสระ เป็นต้น และได้มีผู้ถูกจับกุมจากนโยบายกวาดล้างคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมาก

ข. การจัดระบบราชการใหม่

รัฐบาลมีนโยบายปรับปรุงโครงสร้างระบบราชการใหม่ โดยให้หน่วยงานราชการขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีให้มากที่สุด เพื่อให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชา 14 กุมภาพันธ์ 2502 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ในมาตรา 6 กำหนดส่วนราชการคือ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี สำนักงบประมาณ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี กรมประมวลราชการแผ่นดิน กรมประชาสัมพันธ์ กรมตรวจราชการแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สภาป้องกันราชอาณาจักร สำนักงานสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาการศึกษาแห่งชาติ การพลังงานแห่งชาติ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ

ต่อมา 2503 ได้โอนหน่วยงานสำคัญอื่น ๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเหล่านี้ จะมีฐานะเป็นทบวงมีฐานะเทียบกรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม

การจัดตั้งหน่วยงานและปรับปรุงหน่วยงานในสมัยที่จอมพล สฤษดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยการรวบรวมหน่วยงานต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีนั้น จึงเป็นการที่ทำเพื่อจะรักษาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวเองมากกว่าสังคม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นก็มีผลเสียแก่ประเทศชาติมาก

มีข้อมูลว่าการจัดระบบราชการใหม่นี้ เป็นผลมาจากคณะทำงานของธนาคารโลกได้เสนอแนะรัฐบาลให้ดำเนินการจัดระเบียบองค์กรและก่อตั้งองค์การใหม่ในระบบราชการไทยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการสะสมทุนของนายทุนเอกชนเป็นพื้นฐาน และรัฐบาลได้ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานธนาคารโลกในระหว่างปี พ.ศ. 2502 - 2506³⁶

รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษารัฐวิสาหกิจ (18 เมษายน พ.ศ. 2502) ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้นายทหารหรือบุคคลสำคัญ ที่เป็นพรรคพวกคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2501 ได้ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าการ หรือผู้อำนวยการรัฐวิสาหกิจซึ่งกลายเป็นแหล่งอำนาจและแหล่งผลประโยชน์

ค. มาตรการปราบปรามอันธพาลและขจัดปัญหาในสังคม

การปราบปรามอันธพาลได้กระทำต่อเนื่องมาตั้งแต่หลังการปฏิวัติ ซึ่งเป็นนโยบายที่ประชาชนพากันพอใจ จำนวนอันธพาลที่ถูกจับกุมมีจำนวนมาก ในระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2506 ดังตัวอย่างตัวเลขในตารางต่อไปนี้^{๕๖๘}

บัญชีผลการปราบปรามบุคคลที่เป็นอันธพาลของตำรวจนครบาล
ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2501 - 2506

ประจำปี พ.ศ.	จำนวนที่จับกุม	จำนวนที่ส่งไป อบรม	จำนวนควบคุม 30 วันแล้วปล่อย	จำนวนระหว่าง ควบคุมที่ ส.น.
2501	894	261	633	-
2502	2,210	1,157	1,053	-
2503	1,015	236	779	-
2504	816	233	538	-
2505	1,353	515	838	-
2506	1,251	341	852	58
รวม	7,539	2,743	4,738	58

การกวาดล้างจับกุมมีขอบเขตกว้างขวางมาก จนกลายเป็นการใช้อำนาจเผด็จการบุคคลอันธพาลเหล่านี้ จะถูกส่งตัวไปอบรมความประพฤติและฝึกอาชีพ ตามสถานฝึกอบรมที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 43 (10 มกราคม พ.ศ. 2502) และให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกักขังผู้กระทำผิดฐานอันธพาลได้ ในระหว่างที่มีการสอบสวนนานถึง 30 วัน รวมทั้งโอนอำนาจสอบสวนให้แก่ตำรวจเพียงฝ่ายเดียว

นโยบายประการหนึ่งที่รัฐบาลเร่งรัด คือ การปราบปรามการค้าฝิ่นและสุบฝิ่น (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 37) ถือว่าการสุบฝิ่นเป็นการผิดกฎหมาย (1 มกราคม 2502) รัฐบาล

ได้ออกคำสั่งปิดโรงงานอย่างถาวร (30 มิถุนายน พ.ศ. 2502) และจัดตั้งศูนย์บำบัดรักษาผู้ติดฝิ่น และกรรมการปราบปรามยาเสพติด อธิบดีกรมตำรวจ คือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มอบหมายให้จัดตั้งหน่วยงานพิเศษ เพื่อจัดการกับผู้ลักลอบจำหน่ายยาเสพติด มีการปราบปรามจริงจัง และลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต นายเลียงฮ้อ แซ่เล้า ผู้ผลิตเฮโรอีน (สิงหาคม พ.ศ. 2504) โดยอาศัยอำนาจ ม. 17 ของนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาโสเภณี โดยอธิบายเหตุผลว่าเป็นแหล่งส่งเสริมอาชญากรรม จึงจับกุมโสเภณี ส่งไปฝึกอบรมและฝึกอาชีพ ที่บ้านปากเกร็ด และบ้านเกร็ดตระการ และออกกฎหมายห้ามเป็นโสเภณี พ.ศ. 2503

นอกจากนี้ ได้กำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาเยาวชน ห้ามแต่งกายไม่สุภาพ และห้ามไว้ผมยาว (โดยเฉพาะผู้ชาย) เน้นการแก้ไขปัญหาคคนจรจัด ขอดทานและผู้ป่วยเป็นโรคเรื้อน ประกาศแนวนโยบายการรักษาความสะอาดของบ้านเมือง เพื่อแสดงถึงความเจริญของประเทศ รัฐบาลเชิญชวนให้ประชาชนร่วมใจกันพัฒนาประเทศ มีการใช้คำขวัญ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ และแผ่นป้ายโฆษณา ตัวอย่างเช่น "น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ" ควบคุมการละเมิดกฎหมายจราจร การตั้งหาบเร่แผงลอย แหล่งสลัม ถูกกำจัดและเข้มงวดกวาดขัน ในส่วนนี้ประชาชนชื่นชมจอมพล สฤษดิ์ เป็นอย่างมาก

นอกจากนี้รัฐบาลยังประกาศยกเลิกกรณียาน 3 ล้อในจังหวัดพระนครและธนบุรี ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการอพยพของชาวชนบทเข้ามาทำงานในเมืองหลวง และเป็นที่มาของแหล่งสลัม ตลอดจนปัญหาโจรผู้ร้าย (ยกเลิก 1 มกราคม พ.ศ. 2503) รัฐบาลกำหนดให้ผู้ขับขีสามล้อกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตน เพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตร หรือจัดสรรที่ดินทำกินให้ในรูปแบบของนิคมประชาสงเคราะห์³⁷

ง. แผนการพัฒนาประเทศ

1. นโยบายของรัฐบาลและธนาคารโลก (The World Bank)

ประเทศไทยได้กู้เงินจากธนาคารโลกเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2493³⁸ โดยประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียอาคเนย์ ที่ได้รับเงินกู้จากธนาคารโลก³⁹ เพื่อนำไปพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสาธารณูปโภค เป็นเหตุให้ธนาคารโลก และ IBRD (ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและการพัฒนา : The International Bank of Reconstruction and Development) มีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจไทย และในการชักนำกลยุทธ์การพัฒนาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา⁴⁰

ในปี พ.ศ. 2493 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2497 ธนาคารโลกเป็นผู้ให้กู้รายใหญ่ที่สุด และให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคในรูปแบบที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ คณะทำงานสำรวจสภาพทั่วไป (comprehensive survey missions) รวมถึงการช่วยเหลือคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการวางแผนและวางแผนพัฒนา⁴¹

ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์ ได้สรุปไว้ว่า

"... ธนาคารโลก มีบทบาทสำคัญในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของรัฐบาลไทยในกระบวนการบริหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ นอกเหนือไปจากการให้ความช่วยเหลือหรือเงินกู้เพื่อการพัฒนาแล้ว ธนาคารโลกยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วย ..."⁴²

พ.ศ. 2500 -2501 คณะทำงานของธนาคารโลกได้เข้ามาทำการศึกษาสภาวะเศรษฐกิจไทย และเสนอรายงานเรื่อง A Public Development Program for Thailand มีสาระสำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองไทยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา และเป็นเหตุให้ธนาคารโลกได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการภายในของประเทศไทยเป็นเวลากว่า 20 ปี⁴³ และรายงานฉบับนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 สมัยจอมพลสฤษดิ์ รวมทั้งฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) สมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร⁴⁴

2. การดำเนินงานพัฒนาประเทศ

รัฐบาลวางโครงการพัฒนาประเทศ โดยกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาการศึกษา รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เน้นพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้มีการพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ การคมนาคม ส่งเสริมการลงทุน สร้างเขื่อนชลประทานเพื่อผลิตไฟฟ้า เช่น เขื่อนภูมิพล กำหนดงบประมาณเพื่อพัฒนาการเกษตร การศึกษา จัดตั้งโรงงานพลังงาน นับเป็นยุคพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Infra Structure)

รัฐบาลระดมนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาร่วมในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้น เจ้าหน้าที่ของธนาคารโลกจึงเสนอแนะให้รัฐบาลกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว รัฐบาลกู้เงินจำนวนมากมหาศาลและจ้างผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศเข้ามาปฏิบัติการจำนวนนับพันคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ซึ่งรัฐบาลต้องให้สิทธิพิเศษ และความสะดวกต่าง ๆ แก่บรรดาผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศเหล่านั้น

ดังนั้น เป้าหมายของรัฐบาล จึงเพิ่มเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างส่วนกลางกับ ส่วนภูมิภาค โดยสร้างทางรถไฟ และทางหลวงแผ่นดินเพิ่มขึ้น รวมทั้งสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่าง ชนบทและท้องถิ่นทุรกันดาร เช่น ถนนมิตรภาพ ความยาว 450 ไมล์ จากกรุงเทพ-หนองคาย ซึ่งมี เป้าหมายทางยุทธศาสตร์ทางการทหารเป็นสำคัญ การขยายกิจการโทรศัพท์ การสร้างเขื่อนชล- ประทานเพื่อขยายการใช้ไฟฟ้า ไปสู่ส่วนต่างๆ ของประเทศ จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเป็นบริเวณที่แห้งแล้งมาก อาจก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองได้ในอนาคต⁴⁵

รัฐบาลส่งเสริมให้มีการลงทุนทางอุตสาหกรรมโดยเอกชน โรงงานอุตสาหกรรม ต่างๆ เกิดขึ้น เช่น โรงงานทอกระสอบ โรงงานทอผ้า โรงงานผลิตเหล็กเครื่องเหล็ก และรัฐบาล ได้พยายามดำเนินการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งแร่โลหะ หินน้ำมัน ฯลฯ เพื่อประโยชน์สูงสุด ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการวางรากฐานทางอุตสาหกรรมอีกด้วย และนำไปสู่การลงทุนจากต่าง- ประเทศในเวลาต่อมา โดยรัฐบาลให้ชาวต่างชาติลงทุนได้อย่างเสรี เป็นผลให้ทุนจากต่างประเทศ หลัง โหลเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจไทยอย่างรวดเร็ว⁴⁶

ดร. กฤษณ์ เพิ่มทันจิตต์ สรุปไว้ว่า

"... นโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพล ของธนาคารโลก คือ นโยบายส่งเสริมการลงทุน รัฐบาลไทยได้ทำการ แก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 ตามข้อเสนอแนะ ของคณะทำงานธนาคารโลก และคณะสำรวจธุรกิจเอกชนจากสหรัฐ การ แก้ไขมุ่งเน้นไปที่การให้สิทธิประโยชน์แก่นายทุนต่างชาติเพิ่มขึ้น ต่อมา รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 และ พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นกฎหมายส่งเสริมการลงทุนของ เอกชนโดยเฉพาะนายทุนต่างชาติในเวลา 10 ปีต่อมา ..."⁴⁷

เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปสู่เป้าหมาย หน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน และแผนงานต่างๆ จึงเกิดขึ้นรองรับ ได้แก่ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (4 กรกฎาคม พ.ศ. 2502) คณะกรรมการส่งเสริมเรื่องการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม (13 เมษายน พ.ศ. 2502) คณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออก (13 เมษายน พ.ศ. 2503) บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม (6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2502) และในที่สุดนำไปสู่การจัดตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (23 พฤษภาคม พ.ศ. 2506) และการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

การพัฒนาทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ เปิดโอกาสให้ผู้ใกล้ชิดกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะ-
รัชต์ ได้มีโอกาสดำเนินการทางธุรกิจมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงมีบุคคลบางคนดำรงตำแหน่งสำคัญทาง
การเมือง ในขณะที่เดียวกันได้ประกอบการทางธุรกิจ เช่น นายโชติ คุณะเกษม นายพงษ์สวัสดิ์
สุริโยทัย ฯลฯ นอกจากนี้ จอมพล สฤษดิ์ ยังได้มอบให้นักธุรกิจบางคนที่มีความสัมพันธ์กับตน
ดำเนินการทางธุรกิจแทนตนเอง เช่น นายสัทท มหาคุณ นายอัมพร บุลภักดี นายบรรเจ็ด
ชลวิจารย์ บริษัทสำคัญที่จอมพล สฤษดิ์ และนักธุรกิจผู้มีความสัมพันธ์กับจอมพล สฤษดิ์ ดำเนินการอยู่ได้แก่
บริษัท บางกอกกระสอบ จำกัด (2501) บริษัท วิจิตรก่อสร้าง (2503) บริษัท โรงกลั่นน้ำมันไทย
(2503) เป็นต้น⁴⁸

นโยบายพัฒนาการศึกษา รัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ (20 ตุลาคม
พ.ศ. 2503) ขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาภาคบังคับถึงป.7 และวางโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัย
ในส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นศูนย์กลางวิชาการของภาคและเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคด้วย จึงเกิด
มหาวิทยาลัยใหม่ขึ้นในภูมิภาค 3 แห่งด้วยกัน แห่งแรกคือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2507) จังหวัด
เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2507) จังหวัดขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2511)
จังหวัดสงขลา แต่อาจมีข้อสังเกตว่า จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้จัดส่งบุคคลของคณะรัฐบาลไป
ดำรงตำแหน่งอธิการบดี เช่น พลโท ประภาส จารุเสถียร เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พันเอก ถนัด คอมันตร์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรม-
หมื่นราชนิพนธ์ประพันธ์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁴⁹ นอกจากนี้ ยังเน้นการ
ศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี เรียกว่า "บัณฑิตศึกษา" เน้นในสาขาที่ตอบสนองความต้องการกำลัง
คนในการพัฒนาประเทศ ต่อมาจึงได้จัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือ NIDA (National
Institute of Development Administration) (2509) สถาบันนี้เป็นสถาบันบัณฑิตศึกษา
โดยเฉพาะ วัตถุประสงค์คือให้การศึกษาวิชาบริหารและการพัฒนา ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาการ
และวิชาชีพชั้นสูง⁵⁰

จ. รัฐบาลไทยและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย นับ
ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายสกัดกั้นการแผ่อิทธิพลของระบอบ
คอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยและสหรัฐอเมริกาก็ทำสัญญาความตกลงว่าด้วยความ
ร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (พฤษภาคม 2493) และไทยเข้าร่วมในองค์การต่อต้านคอม-
มิวนิสต์ คือองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. (SEATO:

South East Asia Treaty Organization) ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังสงครามเกาหลี พ.ศ. 2493 ภายหลังการทำสัญญาความตกลงว่าด้วยความร่วมมือและการทหาร พ.ศ. 2493 ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล และองค์กรเอกชน ได้แก่ องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ USOM (United States Operation Mission) หน่วยจัสแมก (JUSMAG: Joint United States Military Advisory Group) ความช่วยเหลือผ่านแผนการโคลัมโบ (Colombo Plan) ส่วนองค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิฟูลไบรท์ (Fulbright Foundation) มูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) และบริษัทเอกชน คือ บริษัท ซีซีพพลาย (SEA SUPPLY : Oversea South East Asia Supply Company) บริษัทขนส่ง ตรงกับองค์การยูซอม (USOM) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และ "ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่ถูกเลือกให้เป็นป้อมปราการสำหรับป้องกันเอเชีย อากาศเนย์"⁵¹

สหรัฐอเมริกาและไทยได้ทำสัญญาทางทหารร่วมกัน คือ สัญญา ธนด-รัสก์ (The Rusk Thanat Memorandum) เมื่อ 6 มีนาคม 2505 สหรัฐมีฐานทัพในไทยรวม 7 แห่ง คือ อุดรราชธานี อุดรธานี นครพนม ขอนแก่น นครราชสีมา อุตะเภา และตากสิ เพื่อใช้เป็นฐานให้การสนับสนุนการปฏิบัติการของสหรัฐอเมริกาในอินโดจีน เพราะได้เกิดความรุนแรงในวิกฤตการณ์ ลาว 2503 และการเกิดสงครามเวียดนาม ต่อมา ใน พ.ศ. 2507

Peter F. Bell ให้ข้อมูลว่า

"... ในราวปลายทศวรรษที่ 2503 ประเทศไทยมีลักษณะ ราวกับประเทศตกตกรเป็นเมืองขึ้น (ของสหรัฐฯ) กล่าวคือ มีกองกำลังทหารและตำรวจที่ฝึกและติดอาวุธ โดยอเมริกันถึง 260,000 คน นายทหารและตำรวจไทยมากกว่า 115,000 คน ผ่านการฝึกอบรมจากสหรัฐฯ จำนวนทหารสหรัฐฯที่ประจำ อยู่ตามฐานทัพใหญ่ 7 แห่ง ทั่วประเทศมีประมาณ 50,000 คน ศูนย์สื่อสารทางยุทธศาสตร์อีก 9 แห่ง กองบัญชาการหน่วยรบ พิเศษ 6 แห่ง และฐานทัพเรือแห่งหนึ่ง ตั้งแต่ปี 2493-2514 สหรัฐฯ ได้ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ไทยรวมทั้งสิ้น กว่า 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และทางทหารอีก 950 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ผู้เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษาจากสหรัฐฯ มีอยู่แทบ

ทุกหน่วยงาน ..."⁵²

นอกจากนี้ Peter F. Bell ได้สรุปความเห็นไว้ว่า สหรัฐอเมริกายุทธศาสตร์ที่สนับสนุนการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแรงกล้า จึงสนับสนุนทหารให้เป็นผู้นำประเทศไทย ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือทางทหาร⁵³ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า นโยบายและบทบาทของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทยมีผลต่อกระทบอย่างสำคัญต่อ เศรษฐกิจและการเมืองไทยตลอดจนความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมไทย

จ. สถาบันพระมหากษัตริย์กับรัฐบาล

รัฐบาลแสดงการสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่เพื่อเพิ่มชื่อเสียงของประเทศและรัฐบาล รัฐบาลจึงจัดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกหมายกำหนดการระหว่างปลายปี พ.ศ. 2502 และต้น พ.ศ. 2503 ได้เสด็จยัง สาธารณรัฐเวียดนาม อินโดนีเซีย และพม่า และกลางเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2503 ถึงกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2504 ทั้ง 2 พระองค์ได้เสด็จเยือน 14 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมันตะวันตก โปรตุเกส สเปน สวิตเซอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน อิตาลี เบลเยียม ฝรั่งเศส ลุกเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2506 ได้ทรงเสด็จเยือนรวมทั้งสิ้นถึง 23 ประเทศ การถวายพระเกียรติยศแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ เพิ่มความศรัทธาจากประชาชนต่อรัฐบาลเป็นอย่างดี และต่างประเทศต่างก็ประทับใจในพระจริยาวัตรอันงดงามของทั้ง 2 พระองค์ อันมีผลดีแก่ประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา กล่าวไว้ว่า

"ในสมัยของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นยุคที่มีการฟื้นฟูพระเกียรติภูมิขององค์พระมหากษัตริย์มากที่สุด นับแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความปรารถนาอันแรงกล้าในอันที่จะสร้างเสริม และเทอดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ให้เป็นที่เคารพนับถือสูงสุดและเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของประชาชนชาวไทย ด้วยการกระทำอย่างจริงจังและจริงใจ ขณะที่ทำการส่งเสริมและเทอดทูนนั้น จอมพล สฤษดิ์ ก็ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตนเองเคารพและเทอดทูนอย่างจริงจัง ผลก็คือ จอมพล สฤษดิ์ สามารถสร้างความยอมรับและความชอบธรรมให้กับอำนาจของตนเองด้วย"⁵⁴

ด้วยนโยบายดังกล่าวข้างต้น พระราชพิธีสำคัญของพระมหากษัตริย์ เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา รัฐบาลได้จัดการเฉลิมฉลองเป็นเกียรติอย่างยิ่งใหญ่ เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี ประกาศให้วันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทย (วันชาติ) แทน วันที่ 24 มิถุนายน (ประกาศลงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2504) รัฐบาลส่งเสริมพระราชพิธีอื่น ๆ เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัล พระราชพิธีทอดผ้าพระกฐินทางชลมารคและสถลมารค พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครโดยขบวนพยุหยาตรา เป็นต้น

ช. การสิ้นสุดรัฐบาล

มีข้อที่น่าสังเกตว่า บรรยากาศทางการเมืองในช่วงรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ บ้านเมืองสงบเรียบร้อย รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคง เพราะไม่มีผู้ใดกล้าคัดค้านโต้แย้ง หรือแม้แต่วิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาล ไม่มีการนัดหยุดงาน หรือ การชุมนุมประท้วง แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การบริหารงานของรัฐบาลมีลักษณะเผด็จการ แม้ตร. สุจิต บุญบงการจะกล่าวไว้ว่า รัฐบาลชุดนี้ "ได้พยายามนำเอานักวิชาการ นักเทคนิค และปัญญาชนสาขาต่างๆ มาร่วมงานกับรัฐบาล"⁵⁵

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และพลเอก ถนอม กิตติขจร ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อมา ภายหลังจากการอสัญกรรม มีข่าวครึกโครมเกี่ยวกับมรดกมูลค่า 2,874 ล้านบาทของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้มีการเปิดโปงพฤติกรรมต่าง ๆ นา ๆ ของอดีตนายกรัฐมนตรี เช่น เรื่องชู้สาว การมีอนุภรรยาจำนวนมาก ซึ่งในช่วงรัฐบาล พลเอก ถนอม กิตติขจร ได้ใช้มาตรา 17 ยึดทรัพย์ โดยจัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในมรดกของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีพระมณูเวทย์วิมลนาท อดีตประธานศาลฎีกาเป็นประธาน และคณะกรรมการสรุปหลักฐานว่ามีทรัพย์สินของรัฐรวมอยู่ในมรดก ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์⁵⁶

กิจกรรมการเรียนรู้ 4

จงสรุปนโยบายบริหารของรัฐบาล จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

สรุปบทที่ 10

การเมืองภายหลังรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จนถึง 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 เป็นการเมืองยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เป็นผู้กุมอำนาจ โดยเริ่มจากมอบให้ นายพจน์ สารสิน จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว บริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจการปกครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน บริหารอยู่เพียง 4 เดือน และลาออกภายหลังการเลือกตั้งในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2500

พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี จัดรัฐบาลชุดที่ 2 โดยการสนับสนุนของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เช่นเดิม รัฐบาลบริหารประเทศประมาณ 10 เดือน ท่ามกลางอุปสรรคหลายประการ รวมทั้งการแตกแยกในพรรคฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งมีพรรคชาติสังคมเป็นแกนกลาง เป็นเหตุให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจเป็นครั้งที่ 2 เมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จากนั้น "คณะปฏิวัติ" และ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าปกครองประเทศ ต่อมาได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ซึ่งมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมากโดยเฉพาะมาตรา 17 รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดให้มีการตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ แต่ใช้เวลาร่างยาวนานและไม่แล้วเสร็จในสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ลักษณะการเมืองสมัยจอมพล สฤษดิ์ เน้นนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ควบคุมสิทธิเสรีภาพและมีการใช้อำนาจในลักษณะเผด็จการ ตั้งคำถามว่าของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เน้นเสมอ ๆ ว่า "ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว"

แบบฝึกหัด บทที่ 10

จงจับคู่ "คำ" หรือ "ข้อความ" ในข้อ ก-ฎ ให้ถูกต้องตรงกับเนื้อหาในข้อ 1-12

ก รัฐบาลปฏิวัติ	ข สภาร่างรัฐธรรมนูญ
ค มาตรา 17	ง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร
จ แผนการ 7 ประการของคณะปฏิวัติ	ฉ พรรคชาติสังคม
ช จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	ช พ.ร.บ.งบประมาณ พ.ศ.2502
ฅ รัฐบาลชั่วคราว	ญ พรรคประชาธิปัตย์
ฎ การปฏิวัติ พ.ศ. 2501	ฎ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1

- _____ 1. นายพจน์ สารสิน จัดรัฐบาลโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 กำหนดนโยบายสอดคล้องกับความประสงค์และรัฐประหาร พ.ศ. 2500
- _____ 2. เป็นกลุ่มการเมืองที่จัดตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง เดือนธันวาคม พ.ศ.2500 เพื่อสนับสนุนรัฐบาล
- _____ 3. ประสพชัยชนะในจังหวัดพระนครและธนบุรี ในการเลือกตั้งเพิ่มเติม 5 จังหวัด ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 116 แห่งรัฐธรรมนูญ ในเดือน มีนาคม พ.ศ.2501
- _____ 4. มีส่วนอย่างสำคัญ ทำให้รัฐบาลถูกโจมตีจาก ส.ส.ฝ่ายค้าน และเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องปรับปรุงอัตราภาษี ตลอดจนแสวงหารายได้เพิ่มด้วยวิธีการต่าง ๆ
- _____ 5. ภัยจากคอมมิวนิสต์ได้ถูกนำมากล่าวอ้างอย่างเป็นทางการ แต่เบื้องหลังก็คือ การแตกแยกในหมู่พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล และการหย่อนสมรรถภาพในการควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองของพลโท ถนอม กิตติขจร
- _____ 6. หัวหน้าคณะปฏิวัติผู้ยึดอำนาจภายหลังการลาออกของรัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร ใน วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501
- _____ 7. รัฐบาลลักษณะรัฐบาลปฏิวัติ สภาร่างรัฐธรรมนูญ การปรับปรุงเศรษฐกิจแห่งชาติโดยหลักเศรษฐกิจถูกบรรจุไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ การปรับปรุงระเบียบ การคลัง การปกครอง และการศึกษา

- _____ 8. เป็นผลจากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 15 ซึ่งทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีโอกาสจะตั้งทนายผู้คดี และ ไม่มีสิทธิอุทธรณ์
- _____ 9. ทำให้นายกรัฐมนตรี มีทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการรวมอยู่ด้วยกัน
- _____ 10. ใช้เวลาดำเนินการถึง 9 ปี ทำหน้าที่ออกกฎหมาย และเป็นฐานอำนาจของรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
- _____ 11. ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีจำนวนตามความจำเป็น จัดตั้งขึ้นตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502
- _____ 12. การจัดสร้างสาธารณูปโภค ปรับปรุงการคมนาคม ส่งเสริมการลงทุน การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงการศึกษา ตลอดจนเน้นการพัฒนาทางเกษตรกรรม

เชิงอรรถที่ 10

¹ นายพจน์ สารสิน เคยดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก ระหว่าง พ.ศ. 2490-2494 ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2491 และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2492 และยังเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา เป็นผู้แทนร่วมประจำสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เป็นประธานของคณะกรรมการที่ 5 สมัยประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยในองค์การ สปอ. และดำรงตำแหน่งเลขาธิการองค์การ สปอ. เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2500

² จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ อ่างใน ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, คนหมายเลข 1 (พระนคร : พิมพ์การพิมพ์, 2507), หน้า 520

³ อัครวัฒน์ โอสธานุเคราะห์ สัมภาษณ์ ฯพณฯ พจน์ สารสิน อ่างใน บุคคลที่น่ารู้จัก (พระนคร : ประชาช่าง, 2516), หน้า 320

⁴ รong ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, หน้า 356

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 357

⁶ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา 25 ธันวาคม พ.ศ. 2529, ประวัติและผลงานพลเอก กฤษณ์ สีวะรา, หน้า 256

⁷ ถนอม กิตติขจร, ชีวิตที่ผ่านมาในระยะเวลา 60 ปี (กรุงเทพ : มปท. มปป.), หน้า 68

⁸ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ป่วยเป็นโรคตับ ม้ามโต และเบาหวาน ได้ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลวอเทอร์วีต ซึ่งเป็นโรงพยาบาลศูนย์กลางทางการแพทย์ทหารบกของสหรัฐอเมริกา ภายหลังออกจากโรงพยาบาลในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 ได้ระยะหนึ่ง ได้เดินทางไปดูงานที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

⁹ วิชัย สุวรรณรัตน์, เรื่องเดิม, หน้า 123

¹⁰ สมภพ จันทระประภา, ชีวิตและงานของจอมพล ถนอม กิตติขจร (กรุงเทพฯ : ก้าวหน้าการพิมพ์, 2515), หน้า 189

- ¹¹ ดร. ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, "คนไทยกับการเลือกตั้งในระบบพรรคการเมือง"
อนุสรณ์โครงการส่งเสริมความรู้ด้านการเมืองและสังคมในระบอบประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 45
- ¹² รุ่งโรจน์ ณ นคร, นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 กับ 3 ผู้นำปฏิวัติ (พระนคร :
พรนิพชา, 2507), หน้า 291
- ¹³ สมภพ จันทรประภา, เรื่องเดิม, หน้า 194
- ¹⁴ อนุสรณ์งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา, เรื่อง
เดิม, หน้า 261
- ¹⁵ รุ่งโรจน์ ณ นคร, เรื่องเดิม, หน้า 294
- ¹⁶ สยามรัฐ ฉบับประจำวันที 23 มีนาคม พ.ศ. 2513, หน้า 9 อ้างใน
วิชัย สุวรรณรัตน์, เรื่องเดิม, หน้า 126
- ¹⁷ ดุจดหมายฉบับนี้ใน สมบูรณ์ วรพงษ์, จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พระนคร:
เกษมสัมพันธ์การพิมพ์, 2507), หน้า 86-93
- ¹⁸ สมภพ จันทรประภา, เรื่องเดิม, หน้า 193
- ¹⁹ วิชัย สุวรรณรัตน์, เรื่องเดิม, หน้า 126
- ²⁰ จำนงค์ ใจเที่ยง, การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และ
การเมือง, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย พ.ศ. 2521, หน้า 82
- ²¹ กองทัพบก, อนุสรณ์จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พระนคร : สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, 2507, หน้า 66
- ²² ศักดินา จิตรกุล ณ อุษยง, รัฐ และอุดมการณ์ในยุคจอมพล สฤษดิ์ ธนะ-
รัชต์ 2500-2506, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลง-
กรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2526, หน้า 155
- ²³ จำนงค์ ใจเที่ยง, เรื่องเดิม, หน้า 59
- ²⁴ สมบูรณ์ คณฉลาด, เมื่อจอมพล ป. ลี้ภัย (พระนคร : พิมพ์การพิมพ์,
2502), หน้า 633
- ²⁵ สยามรัฐ ฉบับประจำวันที 22 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก
ทองใบ ทองเป่าต์, คอมมิวนิสต์ลาดยาว (กรุงเทพ : เอลโล่การพิมพ์, 2534)

²⁶ ดูรายละเอียดได้ใน ทักซ์ เจลิมเตียร์น, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 38-40

²⁷ กมล สมวิเชียร, วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง ชุมชนบทความทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตย ในโอกาสที่พระชนม์มครบ 80 พรรษาบริบูรณ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 57

²⁸ ณรงค์ ลินสวัสดิ์ และรอส พรวิเชียร, อุปสรรคของระบอบประชาธิปไตยไทย (พระนคร : ธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 14

²⁹ ชูบ กาญจนประกร, นายกรัฐมนตรีสมัยปฏิวัติ : ศึกษาเฉพาะกรณีการสร้างสรรค์ภาวะผู้นำทางการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร กองบัญชาการทหารสูงสุด ปีการศึกษา 2505-2506, หน้า 51

³⁰ ไทยน้อย, เบื้องหลังการเมืองยุคสฤษดิ์ (พระนคร : มปท., 2506), หน้า 826

³¹ กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐสภาในระบอบการปกครองไทย, หน้า 22-23 อ้างใน จำนงค์ ใจเที่ยง, เรื่องเดิม, หน้า 123

³² ดูรายละเอียดได้ใน สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์", รักเมืองไทย เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), หน้า 83-124

³³ คำแถลงการณ์ของรัฐบาล เรื่องการกบฏทรยศต่อประเทศชาติ สำนักแถลงข่าว สำนักนายกรัฐมนตรี 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 ใน วารสารราชทัณฑ์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2504

³⁴ จำนงค์ ใจเที่ยง, เรื่องเดิม, หน้า 107

³⁵ ดร. กฤษ คุ้มกันจิตต์ "อิทธิพลขององค์การระหว่างประเทศและรัฐบาลต่างประเทศที่มีต่อนโยบายเศรษฐกิจไทย : กรณีศึกษาว่าด้วยธนาคารโลก" ใน รังสรรค์ ธานินทร์ สมบูรณ์ ศิริประชัย บรรณาธิการ, ทัศนวิสัยการพินิจกับสังคมเศรษฐกิจของไทย (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 181

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136

- ³⁷ ดร.ลิขิต ธีระเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, หน้า 310
- ³⁸ ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์, เรื่องเดิม, หน้า 125
- ³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138
- ⁴⁰ IBRD เป็นองค์การสมาชิกในกลุ่มธนาคารโลกซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกา เพื่อให้เงินกู้สำหรับบูรณะและพัฒนาเศรษฐกิจที่ถูกภัยสงคราม อ้างในดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์, เรื่องเดิม, หน้า 137 และ 127
- ⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138
- ⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 167
- ⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169
- ⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 170
- ⁴⁵ บุญชนะ อุตถากร "ท่าน จอมพลถนอม กิตติขจร," ชีวิตการทำงานของ บุญชนะ อุตถากร (พระนคร : ประชาช่าง, 2513), หน้า 44
- ⁴⁶ ศักดินา จิตรกุล ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, หน้า 247
- ⁴⁷ ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์, เรื่องเดิม, หน้า 183
- ⁴⁸ ศักดินา จิตรกุล ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, หน้า 251-273 และดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พรรณี บัวเล็ก, วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475 - 2516 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2529)
- ⁴⁹ ดูรายละเอียดใน ชัยนันท์ นันทพันธ์ "เสด็จในกรมฯ กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2525, หน้า 112-126
- ⁵⁰ พระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 29 วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2509
- ⁵¹ ปีเตอร์ เอฟเบลล์ (Peter F. Bell) เขียน ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ บรรณาธิการแปล, ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2503-2528 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2532, หน้า 31
- ⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 61
- ⁵³ ดู Frank C. Darling, Thailand and The United States (Washington, D.C : Public Affairs Press, 1965)
- ⁵⁴ ศักดินา จิตรกุล ณ อยุธยา, เรื่องเดิม, หน้า 221

55 สัจจิต บัญบงการ, เรื่องเดิม, หน้า 11

56 ตูรายละเอียตไดโน คนชาวเบอร์ 0 (นามแฝง), เบื้องหลังมรดก 2,874

ล้าน (พระนคร : ชัยชนะบลิคและการพิมพ์, 2507)

★